

Све грчке кризе

Пише: Његош Петровић
четвртак, 27 октобар 2011 15:25

Последњих неколико година пратимо драматичне догађаје везане за дужничку кризу у Грчкој и укупну кризу у Европи. Многи Балкан називају буретом барута, но не би било зачуђујуће да га окарактеришу и као буре без дна.

Као што знамо, грчки дуг је производ слабе економске политике власти у Грчкој, али и игара на светском тржишту капитала, где интерес и зарада одређују правила. У тој игри Грчка се показала као најслабија карика не толико чврстог ланца еврозоне.

Чули смо различите и опречне оцене о решењима која могу да се нађу. Свакако, за економске стручњаке тренутна криза представља јединствен проблем, јер данас није могуће коришћење појединих традиционалних механизма који би ублажили економске ударце. Позната је анегдота везана за председника САД Харија Трумана да је тражио да чује мишљење неког једноруког економисте, зато што је сваки пут када је тражио савет економиста о будућим корацима углавном добијао одговор: „У једну руку..., а у другу руку...“

Посматрајући прошлост примећујемо одређене сличности са тренутном економском кризом кроз коју пролази Грчка. Прегледом најважнијих криза и банкрота које је доживела грчка економија можемо да предвидимо могуће исходе данашње ситуације.

Банкрот 1843. године

Само рођење модерне грчке државе везано је за кредит и банкрот. Наиме, банке са седиштем у Лондону дале су грчким устаницима 1824. и 1825. године кредите који нису стигли у пуном износу (само 20%). Део је отишао на отплату камата, а део за наруџбе војне опреме и наоружања која никад нису ни стигла у Грчку. Висина кредита је била

Све грчке кризе

Пише: Његош Петровић
четвртак, 27 октобар 2011 15:25

800.000 и 2.000.000 фунти. Кредит је био крајње неповољан и имао је као одредницу да Грчка стави под хипотеку сва напуштена имања која су Турци оставили иза себе и која су сматрана „националном имовином“.

Године 1827. гувернер Јоанис Каподистријас се обратио великим силама заштитницама за давање новог кредита чијим би се средствима покриле камате претходног неповољног кредита док би се остатак искористио за улагање у обнову уништене економије. Међутим, уследио је негативан одговор. Био је то први банкрот Грчке, пре него што је борба за ослобођење завршена и пре него што је призната као независна држава. Каподистријасу је преостало да се ослони на унутрашње снаге како би подигао економију земље, али је у том подухвату наишао на велики отпор грађана.

Борбу за ослобођење су пратили и унутрашњи сукоби између различитих фракција за превласт. Део новца је, нажалост, трошен и на ту борбу. Велике силе за краља Грчке постављају баварског племића Отона 1832. године. Његов долазак на власт је праћен и кредитним гаранцијама од 60 милиона француских франака које нису дате 1827. године. Поново је већи део кредита задржан од стране кредитора за отплату камата, док је мали део уложен у привреду. Све до 1843. године Грчка никако није могла да подигне своју економију из пепела. Била је извесна немогућност извршавања сопствених обавеза према кредиторима у датом року. Стране силе су одбиле да плате трећу рату кредита из 1832. године и краљ Отон је прогласио банкрот.

Под страхом од интервенције великих сила, Отон и његови саветници су увели ригорозне мере штедње и смањења расхода. Ради задовољења страних кредитора жртвовани су национални интереси Грчке. На конференцији у Лондону постављени су тешки услови којима би се обезбедило измиривање обавеза према кредиторима. Изабрано је тело у виду комисије чија је основна функција била надгледање извршења тих обавеза, истовремено приморавајући Грчку да уступи све националне приходе за сервисирање кредита.

Банкрот 1893. године

У Грчкој су се Харилаос Трикупис и Теодорос Делијанис смењивали на власти између 1875. и 1905. Политике двојице премијера су се разликовале у реторици, али су у пракси биле доста сличне. Трикупис се залагао за развој економског потенцијала. Био је представник богатих велепоседника и капитала из расејања. Даље, Трикупис је био и

заговорник војне спремности Грчке која може да одговори на све изазове, што би на концу довело до географског проширења државе. Делијанис је такође био присталица Велике идеје и политички је представљао домаћине из градова и села. Делијанис је имао популистичку реторику уз слогане попут „Поспремити економију“ или „Доле порези“. У стварности оба политичара су остављала иза себе велики дефицит.

У периоду од 1879. до 1890. године Трикупис је узео укупно 7 кредита у вредности од 630 милиона драхми. Започео је велике инфраструктурне пројекте попут изградњи пруга Пиреј–граница и Каламата–Пиреј. Улагало се у изградњу лука, путева, осавременавање производње, што је пратило и одређене интервенције у законодавству доприносећи брзом развоју Грчке. Важно је истаћи да је огроман капитал од зајма усмераван у одбрану. Међутим, ова модернизација Грчке није испраћена и на пољу прикупљања пореза. Сачуван је стари порески систем по ком су богати имали привилегије и није захтевано од њих да плаћају веће порезе. Трикупис је одбацивао све тадашње критике изјавама да је све то неопходност и саставни део развојног програма.

Главни извозни производ Грчке у том периоду је било суво грожђе. Криза са извозом грожђа на западна тржишта потпуно је уздрмала Грчку. Производња у Француској могла је да задовољи унутрашње тржиште и увоз грожђица са Пелопонеза није био неопходан. Погрешна политика Владе је још више погоршала ситуацију, док је зеленаштво цветало, што је велике произвођаче потпуно уништило. Криза почиње 1890. године. Неколико година након почетка кризе, преко 40% прихода од пореза је ишло на отплату зајмова. Немогућност ефикасног прикупљања пореза због неадекватног и застарелог пореског система, велики расходи и смањен извоз довели су Грчку до потпуног економског краха. Године 1893. ће бити изговорена чувена Трикуписова реченица: „Нажалост, банкротирали смо.“

Банкрот се односио на немогућност измирења обавезе према страним кредиторима, а не и на унутрашњи јавни дуг. Грчка је наставила свој живот без неких великих последица. Банкрот из 1893. међутим није спречио припрему организације првих модерних Олимпијских игара 1896. године, за које нису била потребна огромна улагања.

Наравно, дошло је до одређених промена. Халираоса Трикуписа је наследио Делијанис и дао је задужење гувернеру Националне банке Грчке да преговара са страним зајмодавцима. Притисак штампе и политичких структура није охрабривао доносиоце одлука у Влади да направе одређени компромис са зајмодавцима. Они су предлагали отпис 40% дуга и друге механизме који би поправили ситуацију у којој се наша Грчка. У жеку преговора одвија се Критска криза и упад припадника „Националног друштва“ на

Све грчке кризе

Пише: Његош Петровић
четвртак, 27 октобар 2011 15:25

територију под контролом Отоманског царства на северу. Грчка бива поражена и приморана да плати ратну одштету у висини од 4 милиона фунти.

Након тог пораза територија Грчке се није смањила. Грчка је била обавезна да прихвати план шест великих сила који се односио на аутономију Крита и прихватање Међународне комисије за контролу, односно Међународне финансијске комисије (МФК), како је касније названа. То је била цена коју је Грчка морала да плати јер је прихватила посредовање шест великих сила у преговорима за окончање непријатељстава.

Предвиђено је успостављане предузећа за управљање јавним дугом. Успостављено је 1897. године. Такође, предвиђено је стављање под хипотеку одређених уносних предузећа или преузимање прихода од трговине производима (дуван, петролеј, со, шибице). Почетком, 20. века приходи су били већи од очекиваних, на велику радост и Владе и МФК. После Првог светског рата, утицај и контрола Међународне финансијске комисије је била ограничена и умањена.

Ипак, оно што је важно истаћи јесте да је Међународна финансијска комисија укинута тек 1978. године, када је затворила своје канцеларије у Атини.

Неопходно је истаћи да је банкрот изазвао масовне миграције, углавном сеоског становишта у Америку (преко 300.000 људи).

Банкрот 1932. године

Економски крах из 1893. године значио је и крах старог политичког система. Моћ преузима грађанска класа и кроз Странку либерала налази свој политички израз.

Победа Елефтериоса Венизелоса на изборима отворила је нови пут ка модернизацији, али и ослобађању „нових територија“, посебно након Балканских ратова и Првог светског рата. Ипак, његова економска политика се не разликује много од његових претходника. Није дошло до прерасподеле богатства, него је држава наставила политику страних задуживања.

Све грчке кризе

Пише: Његош Петровић
четвртак, 27 октобар 2011 15:25

Након Малоазијске катастрофе 1922. требало је решити проблеме око 1,5 милиона избеглица који су стигли на територију Грчке из Мале Азије и са обала Црног мора.

Грчко стално задуживање у периоду од 1923. до 1932. године повећавало је јавни дуг и платни биланс је био константно негативан. Године 1929. избија Велика економска криза након краха Њујоршке берзе. Криза је директно утицала на све светске економије, па и на економију Грчке. Извоз дувана, главног извозног производа Грчке у Немачку, њеног главном увознику, драстично је смањен.

Грчка је пратила чврсту фискалну политику са јаком драхмом (златно правило) са циљем да привуче страна улагања. У међувремену, Енглеска је преко Међународне финансијске комисије и Друштва народа вршила притисак на Грчку са захтевом да измири своје обавезе према банкама из Енглеске. Грчка прекасно напушта систем и врши девалвацију драхме. Крах је био неизбежан. Венизелос 1. маја 1932. године у парламенту Грчке проглашава банкрот.

Период после банкрота из 1932. године праћен је диктатурама, политичким превирањима, али и договором о новим аранжманима са кредиторима.

Криза 2009. године

Потешкоће и периоди нестабилности за Грчку су уследили после Другог светског рата. Грчка је у низу прошла грађански рат, војни удар и диктатуру са кратким периодима стабилности и развоја између њих.

Година 1974. је почетак нове ере у животу Грчке. Диктатура је збачена и успостављен је демократски систем. На власти су се смењивале две партије, ПАСОК и Нова демократија, које су завршавајући мандате као по правилу остављале иза себе увећани јавни дуг и све већи број запослених у јавној служби. Утакмица између партија на власти у доношењу популарних мера, манифестовала се улагањем у развој и сталним повећањем социјалних давања. Током 80-их година двадесетог века јавни дуг је растао. Тек почетком деведесетих уводе се мере штедње и смањења дефицита. Године 1998,

када је Грчка пристала на улазак у еврозону, дуг је износио око 115% БДП-а и остао на том нивоу до 2002.

Међутим, после пристанка да приступи еврозони, земља није била спремна да се прилагоди великим променама у светској економији и стално је била на губитку у погледу конкурентности. Ова ситуација је проширила већ велики трговински дефицит. Са друге стране, ширење јавног сектора и повећања трошкова за социјална давања доводе дуг до забрињавајућих размера.

Новац је био јефтин. И држава и грађани су се задуживали до те мере да је животни стандард био несразмеран стварним економским могућностима. Новим зајмовима су исплаћивани старији зајмови, а држава је тим путем покривала свој трговински дефицит и успостављала фискалну стабилност.

Криза на финансијским тржиштима је означила крај те бајке.

Данас, укупан суверени дуг Грчке износи око 370 милијарди евра (око 500 милијарди долара).

Постојали су неки оправдани разлози за велика задуживања. Неки од њих су велики трошкови за одбрану земље због напетости и сталне опасности која долази од стране Турске. Сам географски положај Грчке због дугих граница и окружености земљама које нису чланице ЕУ (или тада нису биле), захтева већи ангажман снага безбедности. Ратови на Балкану и опасност од њиховог преливања на територију Грчке, безбедносни проблем Кипра, али и општа безбедносна ситуација у Средоземљу утичу на стално улагање зарад повећања војних способности и спремности. Улагања су вршена у велике инфраструктурне пројекте, посебно током припрема Олимпијских игара 2004. године.

Оно што је проблем у целој овој причи, који и сами грађани Грчке препознају, јесте труо политички систем, који се огледа кроз неодговорно понашање власти и неспособност у решавању крупних проблема. Политичке елите се енормно богате и истовремено дају крила високим слојевима друштва да увећавају свој капитал не плаћајући порезе држави. Чак и у овој кризи држава свој спас проналази у пражњењу већ празних џепова грађана, док најбогатији остају недирнути. Бродовласници прете да ће изместити своје

пословање у друге земље, уколико Влада одлучи да их оптерети порезима. Наравно, власници тих компанија су у блиским везама са политичком елитом и уједно највећи финансијери њихових политичких кампања.

Грци своје незадовољство често изражавају кроз демонстрације или штрајковима у комбинацији са демонстрацијама. Влада је раније, док је било новца, реаговала повећавањем примања радника тако што им није подизала само плате, него је та повећања крила преко разних бонуса и додатака. Синдикати у предузећима или у јавним службама који су могли да врше већи притисак на Владу (попут синдиката запослених у јавном превозу, електропривреди, телекому или у просвети), су се борили и изборили за боље услове рада, веће плате и веће бенефиције. Та повећања нису често била рационална и сразмерна занимању. Влада је предлагала, а парламент доносио законе који су често били неспроводиви или су масовно кршени без одговарајућих казни. Влада, такође, у многим сегментима није имала храбрости ни истинске воље да заведе ред. Развио се систем по ком су сви инсистирали на својим правима, док су обавезе остављали по страни. Спровођење и тумачење закона је било еластично и спроводило се од случаја до случаја.

Према мишљењу Ставроса Лигероса, писца и публицисте, у Грчкој је постојао „непризнати друштвени уговор“ по ком је елита толерисала грађанима ситна кршења закона, у замену за исту такву толеранцију према кршењима закона коју је вршила елита. Та размена се одвијала и када је у питању обезбеђивање посла у државној служби за децу обичних грађана у замену за њихов глас. Тај непризнати друштвени уговор се заснивао на корупцији, избегавању плаћања пореза, толерисањем постојања бесправно изграђених објеката итд. Дакле, срж проблема је у преузимању одговорности.

Влада Јоргоса Папандреуа је прва влада у последњих тридесет година која је преузела одговорност и извршила промене које су биле до пре неколико година незамисливе. Можда је све то касно, ако то гледамо из перспективе дуга и обавеза коју има Грчка према банкама, али није касно за грчко друштво. Масовним протестима на којима учествују сви слојеви друштва, полако се артикулише нови правац у ком ће се кретати друштво. Тиме и грађани преузимају свој део одговорности за пропусте из претходних деценија. Као истински слободољубиви народ, без обзира какве мере „тројка“ употреби за решење ове кризе, грчки народ ће тежити да се ослободи туђег јарма, макар он био и економски. У грчком друштву постоји капацитет, знање, снага, воља и мудрост да постави свој политички и економски систем на нове основе. То је задатак грчког народа и нико не треба да се меша у то њихово суверено право.